

zijn koffers terug wilde hebben: 'Ik steel graag en toen ik voor de eerste keer uw mooie costuum zag, dacht ik: die koffers moet ik hebben. En nu heb ik ze. Ik maak nu nog één Jood met vijftigduizend en dan sluit ik de zaak.'¹ Daar was een vertegenwoordiger uit Amsterdam die beweerde, een schitterend werkende vluchtlijn tot in Zwitserland te bezitten – een lijn die in feite niet verder liep dan tot Brussel; ook deze man wist tienduizenden guldens in de wacht te slepen, nog in '44 kon hij zich 'gemiddeld eenmaal per week' een fles 'zwarte' jenever veroorloven 'à f 150 tot f 200 per fles.'² Daar was een stoffeerder uit Hilversum, G. J. H. Ganzvles, die van de zomer van '42 af in enkele gevallen Joodse families die hij tegen betaling van f 2 500 naar het grensgebied zou brengen, al op het Centraal Station door de *Sicherheitspolizei* liet arresteren; de man verried later minstens acht-en-veertig Joodse onderduikers waarvoor hij, volgens zijn eigen bewering, van de *Sicherheitspolizei* f 700 beloning ontving.

Misschien zijn deze enkele voorbeelden voldoende om begrijpelijk te maken dat de versterkte drang om te vluchten in Joodse kring gepaard ging met geruchten dat men juist tijdens zulk een vlucht grote kans liep, aan oplichters en verraders in handen te vallen. Henriëtte Davids kwam in de herfst van '42 in contact met een hele organisatie die beweerde, met een rijnaak regelmatig vluchtelingen naar Bazel te kunnen brengen, 'betaling: duizend gulden per persoon vooruit en tweeduizend gulden na aankomst in Bazel.' Ze werd bij 'het tweede transport' ingedeeld, maar trok zich haastig terug toen zij vernam dat het eerste aan de steiger in het IJ geen boot gevonden had, 'maar wel een detachement groenen die vluchtelingen inrekenden.'³ Verhalen over dit soort gebeurtenissen verspreidden zich als een lopend vuur.

Het was overigens in zekere zin gelukkig dat het niet óók nog tot de Joden in Nederland doordrong dat de Zwitserse autoriteiten, bevreesd dat anders teveel Joden in Zwitserland zouden arriveren, medio augustus '42 de grenzen voor Joodse vluchtelingen gesloten hadden.

★

Van de vluchtelingen naar de onderduikers.

Wij willen voorop stellen dat het niet mogelijk is, adequaat weer te geven

¹ PRA-Utrecht: p.v. inz. H. B. (8 okt. 1946), getuige H. J. Cahn (p. 7) (Doc I-142, a-1). ² Arr. rechtbank Amsterdam: p.v. zitting inz. Chr. B. (19 dec. 1952), p. 12 (getuige A. van Wilsen) (Doc I-235 A, a-3). ³ Henriëtte Davids: *Mijn levenslied*, p. 139-40.